
Pedagógia, andragógia

Megyesi Erzsébet

*AZ OKTATÁS HATÁRDIMENZIÓI –
FELNŐTTKÉPZÉSI LEHETŐSÉGEK VÁLTOZÁSÁNAK VIZSGÁLATA
JOGSZABÁLYI KERETEK ÉS BEMENETI FELTÉTELEK MENTÉN*

Absztrakt

Az oktatás határdimenzióit több szempontból vizsgálhatjuk – többek között kiemelten a felnőttkori tanulás intézményi vonulatát, résztvevői aspektusát, gazdasági és munkaerő-piaci vetületét vagy akár társadalmi mobilitásra gyakorolt hatásait figyelembe véve. Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés esetében határdimenzióként tekinthetünk a felnőttek iskolai végzettségére is, mint a részvételt alapvetően meghatározó tényezőre.

Jelen tanulmányban a felnőttkori iskolarendszeren kívüli tanulás változásai kerültek vizsgálatra, nagyságrendileg az elmúlt két évtizedet felölelve, kiemelten a tanuláshoz való hozzáférés, bemeneti feltételek szempontjából történő elemzésén keresztül.

A kutatási céljai között szerepelt a jogszabályi környezet változása által generált új körülmények hatásainak bemutatása a felnőttek tanulási lehetőségeire, statisztikai adatok és tartalmi szabályzók elemzésével. A hipotézisek szerint egyrészt a legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkező felnőttek iskolarendszeren kívüli tanulási lehetőségei szűkültek, másrészt a tanulási lehetőség a szakmaszerzés esetében a jogszabályi előírások miatt is korlátozott.

A tanulmány célja a 2000-es évek elejétől végig kísérni a demográfiai adatok oktatási vetülete mellett a felnőttképzés jellemzőinek főbb változásait és felhívni a figyelmet az adott célcsoportot érintő sajátosságokra.

Kulcsszavak: felnőttképzés; alacsony iskolai végzettség; bemeneti feltételek változása

Bevezetés

A felnőttkori tanulás, tanulási lehetőség a jelenlegi intenzíven változó gazdasági, munkaerő-piaci helyzetben kiemelten fontos tényező. A képzettségi szint és szakképzettség alapvetően meghatározza mindennapi életünket, lehetőségeinket. Jelen tanulmány a demográfiai adatok vizsgálatával történő helyzetelemzés mellett a felnőttek számára iskolarendszeren kívül elérhető képzési lehetőségek és azok változásának elemzését tűzte ki célul. Fő kutatási kérdésként szerepelt az, hogy a jogszabályi környezet hogyan befolyásolta a felnőttek iskolarendszeren kívüli tanulási lehetőségeit. Ennek vizsgálata az elméleti háttér tanulmányozását követően az elérhető statisztikai adatok és felnőttképzési tartalmi szabályzók analizálásával, összehasonlításával történt. Az elemzés az elmúlt két évtizedet öleli fel, azonban esetenként a hozzáférés korlátozottsága miatt ennél kisebb intervallumokra vonatkozik. A hipotézisek szerint egyrészt a legfeljebb alapfokú iskolai

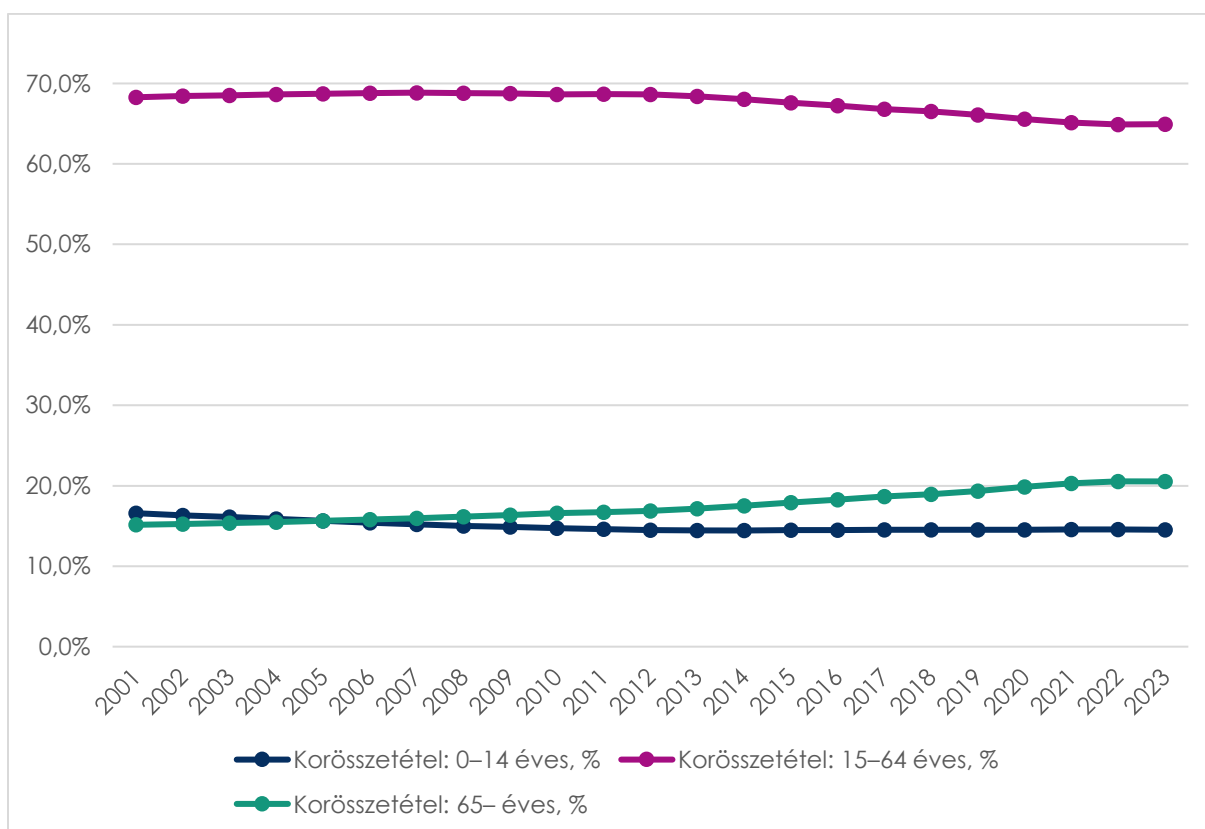
végzettséggel rendelkező felnőttek iskolarendszeren kívüli tanulási lehetőségei szűkültek, másrészt a tanulási lehetőség a szakmaszerzés esetében a jogszabályi előírások miatt is korlátozott.

Demográfiai adatok, folyamatok

A népességre vonatkozó adatok a Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban KSH) oldalán eltérő időkeret vonatkozásában érhetőek el, ugyanakkor adott, jellemzően egymással összefüggő sajátosságokat van lehetőség azonos terminusban vizsgálni (pl. 2001-2023, 2009-2023.).

A népesség számát a 2001 – 2023. közötti időszakban vizsgáltuk. Folyamatos csökkenése ismert, mértéke az adott időszakban elérte a 600.000 főt (2001. év: 10.200.298 fő, 2023. év: 9.599.744 fő). A népesség száma mellett fontos a népesség kor szerinti összetétele. A korösszetételt és annak változását mutatja be az 1. ábra.

1. ábra: A népesség korösszetételének változása 2001-2023., %

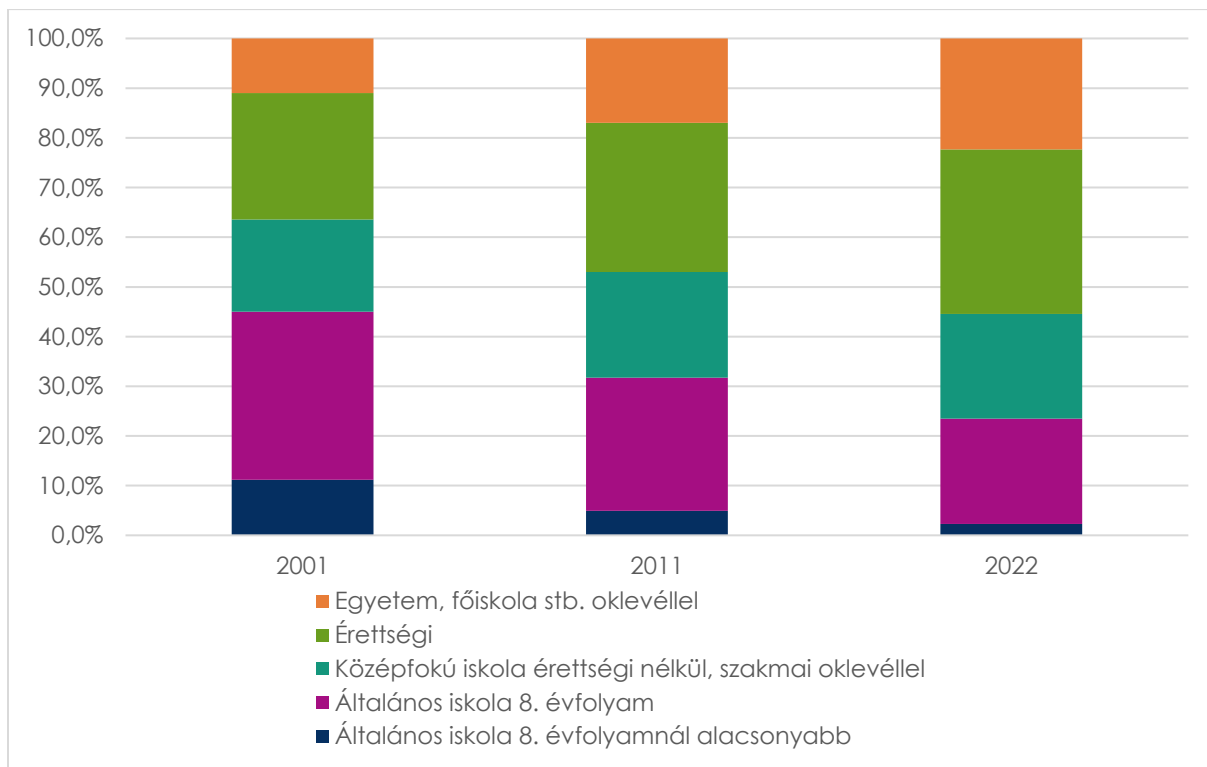

forrás: A népesség összetétele főbb korcsoportok szerint, eltartottsági ráták, öregedési index. KSH (2024.), saját szerkesztés

A népesség korösszetételét tekintve az előregedő társadalmak jellegzetességeit hordozza, a 0-14 éves és 15-64 éves korosztályok aránya csökkent a 65 éves és idősebbek arányának növekedése mellett. A változás és %-os értéke a 2001-2023 közötti terminusban a 0-14 év korcsoport esetében 12,5%-os, a 15-64 éves korcsoport esetén 4,9%-os csökkenés, míg a 65 évesek és idősebbek esetében 35,6%-os növekedés. A legidősebb korcsoport jelenleg a népesség egyötödét jelenti.

A népesség iskolai végzettség szerinti megoszlása is fontos információt hordoz mind gazdasági, munkaerő-piaci, mind társadalmi szempontokból. A 2001., 2011. és 2022. évi népszámlálási adatok alapján a 15 évesnél idősebb népesség iskolai végzettség szerinti megoszlását mutatja be a 2. ábra.

2. ábra: A 15 évesnél idősebb népesség iskolai végzettség szerinti megoszlása a 2001., 2011. és 2022. évi népszámlálási adatok alapján, %

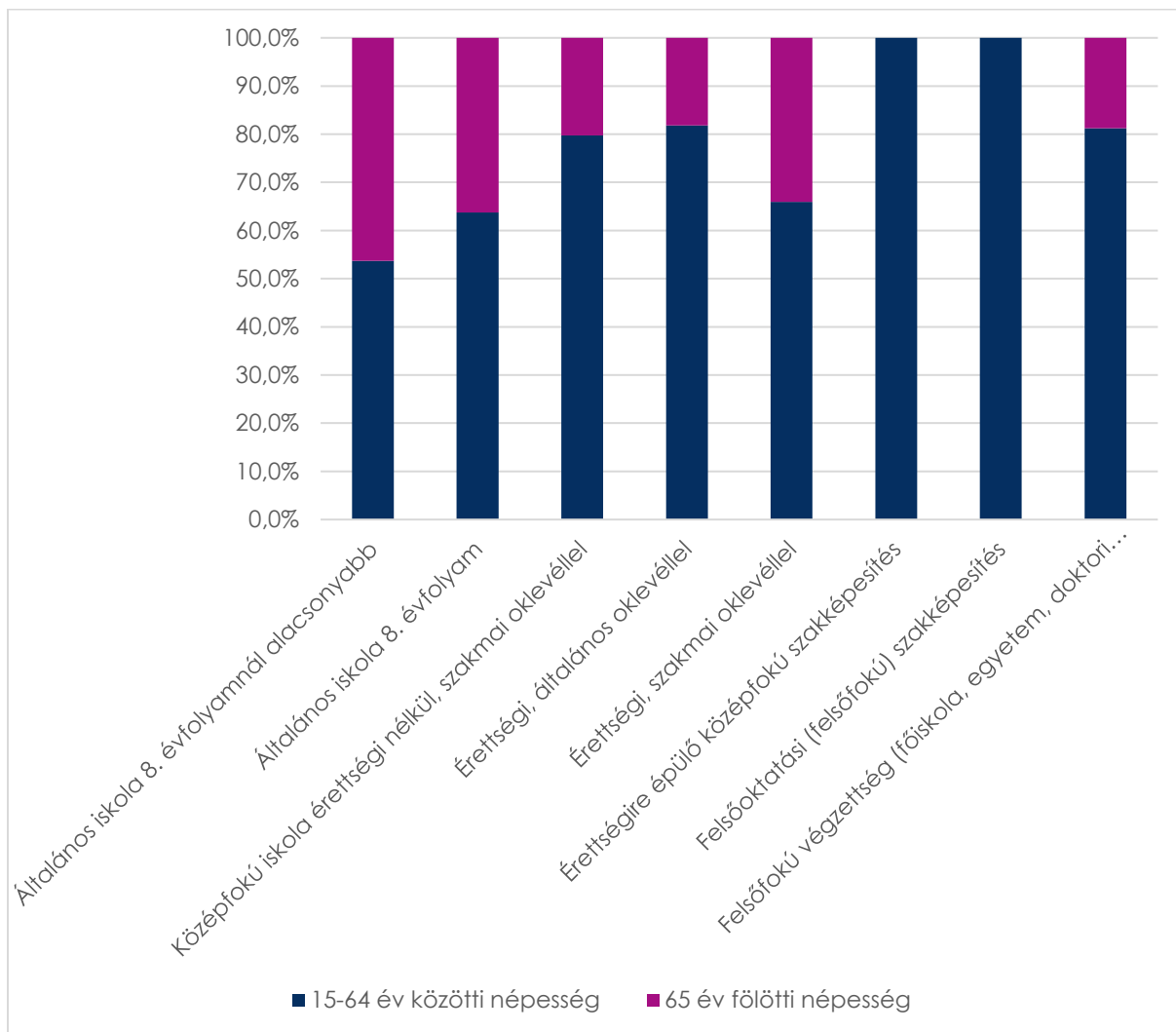

forrás: Népszámlálási adatbázis. KSH (2023.), saját szerkesztés

Az általános iskola 8. évfolyamánál alacsonyabb végzettségűek és az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya jelentősen csökkent, melynek egyik oka a korösszetétel, tekintve, hogy az idősebbek körében az alacsony iskolázottság magasabb arányt képvisel. A szakmai oklevéllel, középfokú iskolai érettségi nélküli végzettséggel rendelkezők aránya 2011-re növekedést, 2022-re kisebb csökkenést mutat. Az érettséggel rendelkezők aránya az adott népesség egynegyede után egyharmad arányra nőtt. A felsőfokú végzettségűek aránya jelentősen emelkedett, az adott időszakban duplázódott. (Népszámlálási adatbázis, 2023)

Az iskolai végzettségek korosztály szerinti megoszlását mutatja be a 15-64 éves és 65 éves és idősebb népesség bontásában a 3. ábra.

3. ábra: Az egyes iskolai végzettségek megoszlása a 15-64 év közötti és 65 év fölötti népesség viszonylatában 2022-ben, %

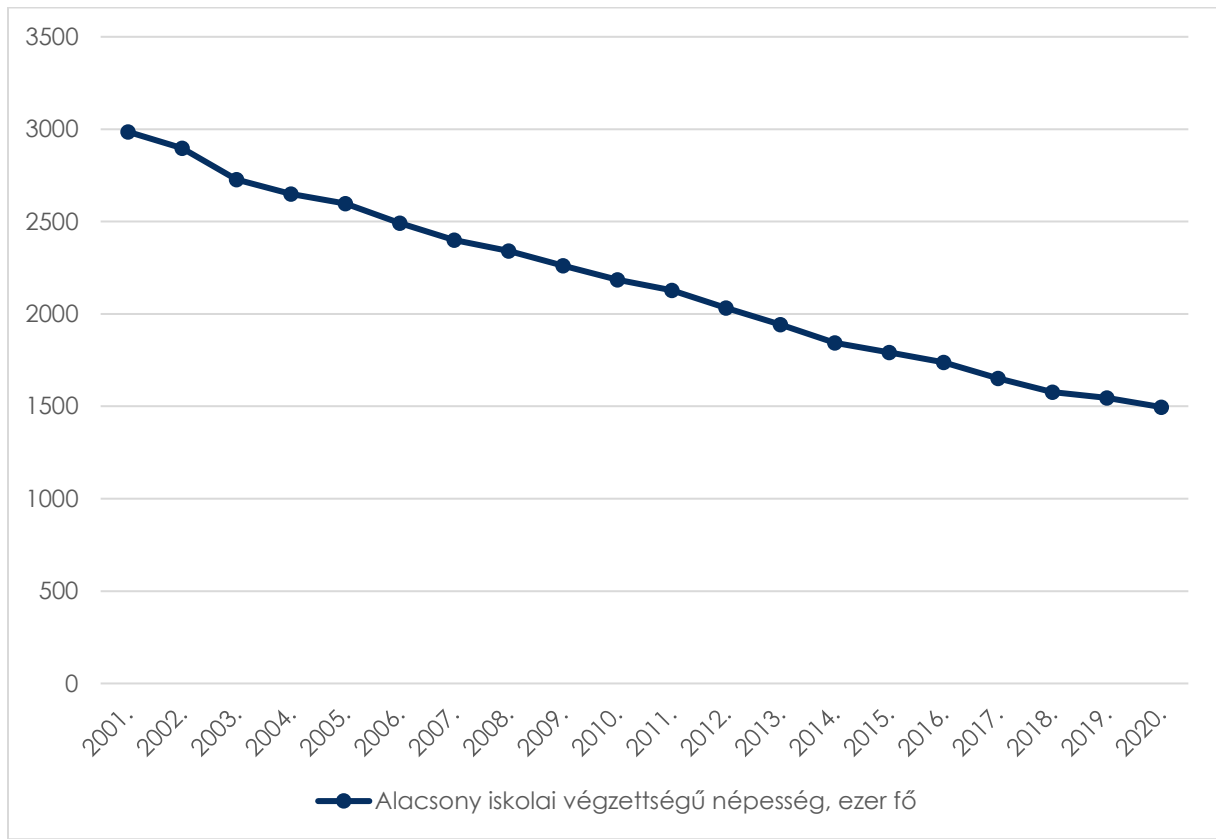

forrás: Népszámlálási adatbázis. KSH (2023), saját szerkesztés

Az általános iskola 8. évfolyamánál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők aránya a két jelölt kategóriában közel azonos. Ennek okai között az általános iskola megkezdésének életéveit is vizsgálni szükséges, feltételezhető, hogy a 15 éves korosztály egy része esetében az iskolai tanulmányok még folyamatban voltak a felmérés időpontjában. Az alacsony iskolai végzettség közel kétharmad-egyharmad arányban oszlik meg a fiatalabb és idősebb korosztály között. Az érettségi nélküli középfokú iskolai végzettség szakmai oklevéllel, általános érettségi végzettség, valamint érettségi szakmai oklevéllel végzettség esetében jelentős arányt képvisel a 15-64 év közötti népesség. Az érettségire épülő középfokú szakképzés, továbbá a felsőoktatási (felsőfokú) szakképzés pedig csak ebben a csoportban jelenik meg. A felsőfokú végzettség szintén döntően ezt a korosztályt jellemzi.

Alacsony iskolai végzettségűeknek a KSH fenntartható fejlődés indikátorai alapján azokat a 15-74 év közötti felnőtteket tekintjük, akik legfeljebb alacsony iskolai végzettséggel (általános iskolai 8. évfolyam) rendelkeznek. A számukban bekövetkezett változást mutatja be a 4. ábra. (A fenntartható fejlődés indikátorai, 2021)

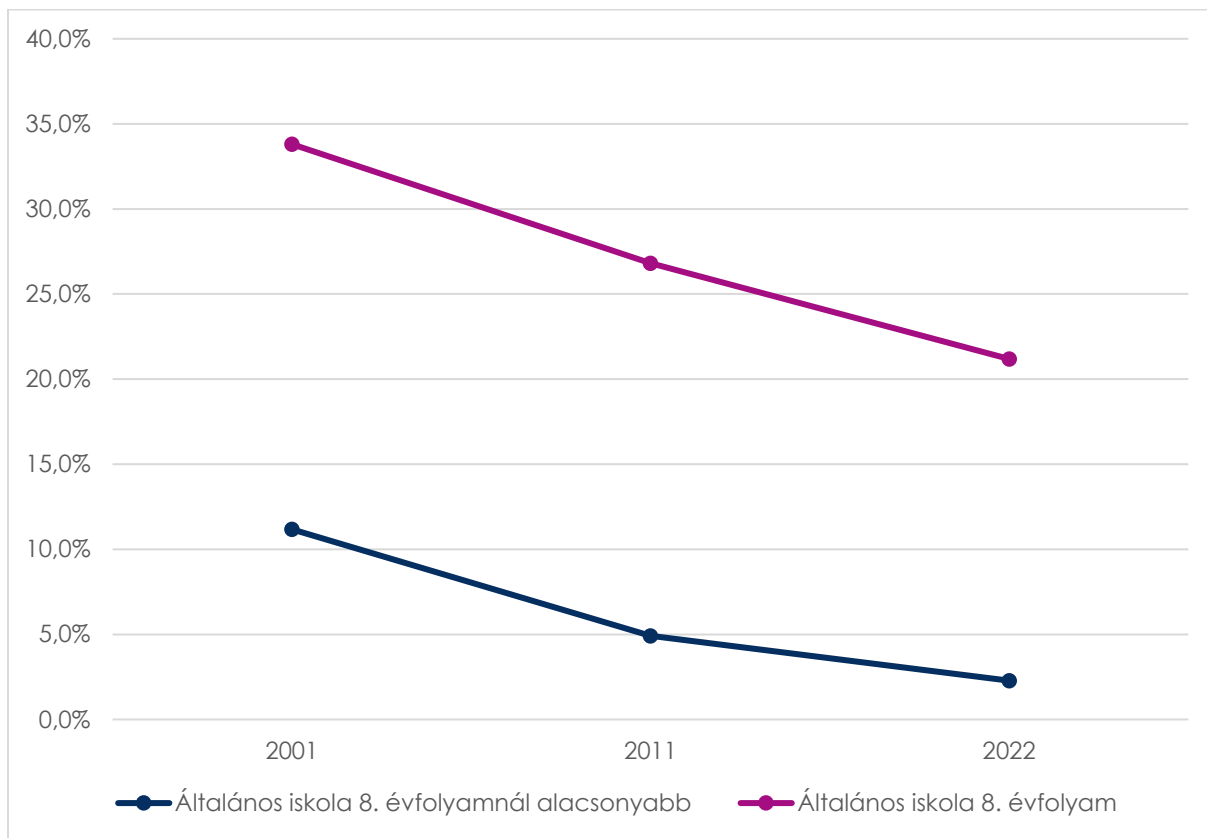
4. ábra: A 15 éves és idősebb alacsony iskolai végzettségű népesség száma, ezer fő, 2001-2020.

forrás: A fenntartható fejlődés indikátorai. KSH (2021), saját szerkesztés

Az alacsony iskolai végzettségűek száma csökkent, ami alapvetően a generációcsere és az oktatási expanzió eredménye. Fontos viszont azt is megvizsgálnunk, hogy az adott népességszám milyen arányt jelez az adott korcsoportba tartozó népességben belül. Az adott végzettségi kategóriába tartozók konkrét végzettségei jelentős esélykülönbséget jelentenek az élet valamennyi területén, ennek megoszlását és változását mutatja be az 5. ábra.

5. ábra: A 15 éves és idősebb legfeljebb alapfokú iskolai végzettségűek összetétele és annak változása 2001-2022. között, %

forrás: Népszámlálási adatbázis. KSH (2023), saját szerkesztés

Alapvetően mind az általános iskola 8. évfolyam, mind az annál alacsonyabb végzettség aránya csökkenést mutat. Ugyanakkor az adott népességben belül az alapfokú iskolai végzettségűek 2022-ben is nagyságrendileg 20%-os arányt képviseltek.

Fontos továbbá, hogy a korábbi kategóriába sorolás mellett a jelenlegi foglalkoztatási kompetenciaigényeket vizsgálva az érettségi nélküli szakmai végzettség is kihívásokat jelenthet, így annak bővítése célszerű lehet.

A felnőttképzés és az egyén

Az oktatás határdimenziói megfogalmazásban a „határ”-t az oktatás-oktathatóság viszonylatában is értelmezhetjük, ugyanakkor a tanuláshoz való hozzáférés megközelítés felé is fordíthatjuk.

A felnőttképzés célcsoportja kérdésében hangsúlyozandó, hogy a résztvevők céljai meghatározzák a felnőttképzés lehetséges szerepeit. Fontos kiemelni a gazdaság munkaerő-piaci igényeinek kiszolgálása mellett a felnőttképzés társadalmi mobilitást meghatározó funkcióját is.

A felnőttképzés területe a képzés célja szerint alapvetően két csoportra osztható. Az elsőbe az általános képzés tartozik. Rendeltetése az általános műveltség növelése, pótló, kiegészítő és továbbképző jellegű. Folyamatában megjelennek a személyiséget részlegesen vagy átfogóan fejlesztő, szocializáló hatások. Irányulhat hiányzó iskolai végzettség

megszerzésére, szakmai képzés előkészítésére vagy szabad önfejlesztésre. Területei kapcsolódnak a munkához, a közösségi-közéleti-politikai tevékenységekhez, a családi és magánélethez, illetve az általánosan tájékozódó, megismerő tevékenységhez. A második kategóriába a szakképzést soroljuk. Célja szakmai képzettség, képesítés megszerzése, a szakmaműveltség részleges vagy teljes elsajátítása. (Juhász, 2008)

Az alacsony iskolai végzettség alapvetően hátrányos helyzetet jelent a munkaerő-piacon. Vizsgálunk kell azt is, hogy a felnőttképzés viszonylatában kit tekinthetünk a hátrányos helyzetű célcsoport tagjának. A tanulási problémákkal élő felnőttek mellett ide sorolunk mindenkit, aki társadalmi, földrajzi vagy anyagi helyzete, kora, egyéb speciális helyzete miatt tanulási lehetőségeit tekintve korlátozott vagy akadályozott.

A tanulási problémák két alapvető halmazát a tanulási nehézségek, zavarok és a tanulási akadályok alkotják. A tanulási nehézségek lehetnek átmenetiek (lemaradók, lassan vagy helytelen szokásokkal tanulók) vagy tartósak (pszichés fejlődés zavarai, amelyek diszlexiát, diszgráfiát, diszkalkuliát okozhatnak, sajátos nevelési igényt generálhatnak – összefoglalóan tanulási zavarokat jelentenek). Általános és fejlesztő pedagógiai módszerekkel, differenciálással, felzárkóztatással és fejlesztéssel sikeresen kompenzálhatók. A tanulási akadályok ezzel szemben tartósak, gyakran nem megfelelő családi, szociális és kulturális hatásokkal párosulnak. Ide soroljuk az enyhe mértékű értelmi fogyatékoságot is. Minden esetben sajátos nevelési, tanulási igényt jelent. (Farkasné Kristóf, 2006)

Általánosságban elmondható, hogy a képzési szolgáltatások igénybevételét -tanfolyamokra szűkített értelmezésében - meghatározó tényezők között megjelennek a munkaerő-piaci igények mellett a felnőttek saját dimenziói is, kiemelten többek között:

- iskolai végzettség
- szakképzettség
- tanulási képesség (illetve annak bármilyen okra visszavezethető akadályozottsága)
- infrastruktúra (a földrajzi elhelyezkedés mellett az informatikai eszközökhöz, internethez való hozzáférés)
- anyagi lehetőségek
- családi háttér (támogatás vagy annak hiánya)
- érdeklődési kör (és az elérhető képzések viszonya)
- pályaalkalmasság (szakmai képzések esetében)
- időkeret (munkaviszony, családi kööttségek, szabad időkeret)
- elérhető képzési kínálat.

Ezek egyénileg határozhatják meg a tanulási utakat, a felnőtt tanulási kereteit. Ugyanakkor fontosak a vonatkozó hatályos jogszabályok és a szakpolitika is.

Jogszabályi keretek változása a felnőttek képzésének területén

A magyar felnőttképzés egységes szabályozása a 2001. évi CI. törvény hatályba lépésével történt meg. Két szinten szabályozta a felnőttképzési tevékenységet, a nyilvántartási és akkreditációs szinten, hatálya valamennyi felnőttképzésben szervezett képzésre kiterjedt. A törvény számos módosításon esett át, a felnőttképzési piacot érintő változásokra

reagálva. 2005-ben alapvetően a támogatásokat érintették: szigorította az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakképesítések megszerzésére irányuló képzésekhez nyújtott támogatási lehetőségeket, ugyanakkor új szabályokat hozott a felnőttképzés normatív támogatására (államilag elismert szakképesítéssel nem rendelkezők képzésének támogatása) az 50 év fölötti korcsoport bevonásával. 2006-ban a normatív támogatás átalakítása is megtörtént a fogyatékkal élő felnőttek célcsoportjának rögzítésével. 2010-től megjelent a digitalizáció a felnőttképzés adminisztratív kötelezettségei és tartalmi elemei között. Az államilag támogatott felnőttképzésben résztvevők elektronikus regisztrálása és nyilvántartása mellett az online képzés, e-learning fogalma is a felnőttképzés részévé vált, emellett a 240 órát meghaladó tanfolyamok esetében, a képzés tartalmától függetlenül, kötelező digitális írástudás elsajátítására szolgáló ismeretanyagot kellett oktatni. A jogszabályt további, a felnőttképzési szakértői területet, tárgyi hatályt érintő módosításokat, akkreditációs eljárást és a tevékenység ellenőrzését érintő pontosításokat követően 2013. augusztus 31-én hatályon kívül helyezték.

2013. szeptember 1. óta a 2013. évi LXXVII. törvény szabályozza a felnőttképzést. Az új jogszabály alapvető változásokat hozott. A korábbi kétszintű szabályozás után egységesen, ugyanakkor csak bizonyos képzések esetén volt hatályos. Négy képzési körben („A”: szakképzési törvény szerinti, államilag elismert szakképesítések megszerzésére irányuló képzések, „B”: egyéb támogatott szakmai képzések, „C”: általános nyelvi képzés és támogatott egyéb nyelvi képzések, „D”: egyéb támogatott képzések) szervezett tanfolyamok esetén biztosított támogatást és vállalt garanciát. A felnőttképzési tevékenység folytatására hatósági engedélyezési eljárás keretében lehetett jogosultságot szerezni. Az „A” képzési körbe tartozó, valamint támogatott (központi költségvetésből vagy EU-s forrásból finanszírozott) képzések esetén kötelező volt az engedély, ugyanakkor az adott eseteken kívül eső képzésekre nem vonatkozott a törvény hatálya. A jogszabályt kerettörvény jellegéből adódóan különböző rendeletek egészítették ki, így biztosítva a szabályozott működést. Jelentős változás az engedélyezett képzésekhez tartozó ÁFA-mentesség, mely adott esetben a törvény hatálya alá lépést ösztönözte a gazdasági versenyelőny (ár) formájában. Új elemként került a felnőttképzés rendszerébe a vagyoni biztosíték, amely a felnőttképző tevékenységének ellehetetlenülése esetére nyújtott fizetési garanciát a már megkezdett képzések vonatkozásában, és kötelező elemként jelent meg a minőségbiztosítási rendszer. Megújult a felnőttképzés adminisztrációja, a felnőttképzési szakértői tevékenység szabályozása, valamint bevezetésre került a külső értékelés intézménye, melynek célja a minőségbiztosítási rendszer megfelelő működtetésének ellenőrzése volt. (2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről)

Az állam által elismert szakképesítések megszerzésére irányuló tanfolyamokra a szakképzési törvény (1993. évi LXXVI. törvény, 2011. évi CLXXXVII. törvény, majd a 2019. évi LXXX. törvény) előírásai is kötelezően vonatkoznak.

A technológiai, gazdasági és munkaerő-piaci változások miatt elengedhetlenné vált a szakképzés és a felnőttkori tanulás rendszerének megújítása. Ennek eszközeként került elfogadásra a Szakképzés 4.0, a szakképzés és felnőttképzés megújításának középtávú szakpolitikai stratégiája, eszközeként pedig a vonatkozó cselekvési terv. (Szakképzés 4.0, 2023)

Egyik kiemelt lépése a szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény hatályba léptetése és a felnőttképzési törvény módosítása volt. Az új szakképzési rendszer iskolarendszerben 2020. őszén indult. Felnőttképzés keretében az „A” képzési körbe tartozó képzéseket 2020. december 31-ig lehetett indítani (a kapcsolódó vizsgaszervezési jog 2022. december 31-ig élt), míg a további képzések esetében már 2020. szeptember 1-től kötelezőek voltak az új előírások. A jogszabály korábbi keretjellege megszűnt. A felnőttképzési tevékenység bejelentés mellett és engedély alapján folyó képzések mentén folytatható, változott a törvény személyi és tárgyi hatálya is. A felnőttképzés fogalma kiszélesedett, általánosságban magába foglalja a célirányosan kompetenciák kialakítására, fejlesztésére irányuló, szervezett keretek között megvalósuló oktatást és képzést (amely nem tartozik köznevelési intézmény, szakképző intézmény, illetve törvényben meghatározott oktatási és tehetséggondozó intézmény alapfeladatába, vagy a felsőoktatási intézmény alaptervékenységébe), az adott területi kivételek rögzítése mellett (pl. hitéleti tevékenység, munkáltatói kötelezettségként előírt munka- és tűzvédelmi oktatás stb.). (2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről)

A szakképzés definíciójában (2019. évi LXXX. törvény) különvált a „szakmai oktatás” és a „szakmai képzés” fogalma.

Az új szakképzési rendszer egyik legfontosabb eleme a korábbi Országos Képzési Jegyzék kivezetésével párhuzamosan a szakmajegyzék bevezetése volt (12/2020. (II.7.) Korm. rendelet 1. sz. melléklete). A szakmajegyzékben szereplő alapszaktmák oktatására csak iskolarendszerben van lehetőség, Ezáltal a felnőttképző intézmények szakmai képzési kínálata és a felnőttek szakmaszerzési lehetőségeinek rugalmassága is szűkült. Új intézményként akkreditált független vizsgaközpontok kerültek a rendszerbe. (2019. évi LXXX. törvény a szakképzésről)

A résztvevői létszám növelése érdekében a felnőttképzésben is elérhetővé vált a képzési hitel, azonban csak az érettségire épülő, legalább 3 hónap időtartamú szakmai oktatás vagy szakmai képzés esetén, maximalizált összegben, meghatározott résztvevői feltételek mellett (például 18-55 év közötti életkor, büntetlen előélet, köztartozásmentesség, az igénylést megelőző 12 hónapban társadalombiztosítási jogviszony, legalább a képzési díj 20%-nak megfelelő önerő). (1/2012. (I. 20.) Korm. rendelet a hallgatói hitelrendszerről)

A tartalmi szabályozók területén is jelentős változás történt. Az Országos Képzési Jegyzékbe tartozó szakképesítések esetében szakmai és vizsgakövetelmények szabályozták többek között a képzésbe belépés feltételeit, tartalmát, szervezésének feltételeit és a kapcsolódó tudásmérések részleteit. Az új szakképzési rendszerben a szaktmák esetében kötelezően alkalmazandó képzési és kimeneti követelmények mellett programtantervek, a szakképesítésekre vonatkozóan programkövetelmény tartalmazza a vonatkozó információkat. A korábbi folyamatszabályozást felváltotta a kimenetszabályozás, előtérbe került a tanulási eredmény alapú megközelítés. (2019. évi LXXX. törvény a szakképzésről)

Országos Képzési Jegyzék, szakmajegyzék, szakképesítések

A szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény megfogalmazott célja volt rugalmas és differenciált szakképzési rendszer kialakítása, az Alkotmányban biztosított tanuláshoz való

jog érvényesülése, az első szakképesítés, illetve a foglalkoztatáshoz szükséges, esélyegyenlőségen alapuló szakmai ismeretek megszerzésének lehetősége. Ennek elérése érdekében a 7/1993. (XII. 30.) MüM rendelet mellékletében jelent meg az Országos Képzési Jegyzék (továbbiakban OKJ). (1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről)

A gazdaság és munkaerőpiac igényeihez igazodva az OKJ számos módosításon esett át. 1996-tól tartalmazta az ISCED-nek (International Standard Classification of Education - az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszere) megfelelő képzési szintek rendszerét. 2001-ben jelentek meg a szakmacsoportok. Jelentős állomás volt a strukturális átalakítás során történt modulrendszer bevezetése, a 150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelettel kihirdetett OKJ megjelenése.

A szakképzési rendszer 2020. évi átalakítása óta a tartalmi szabályzók vonatkozásában képzési és kimeneti követelmények, illetve a kapcsolódó programkövetelmény fogják keretbe a szakmai képzések megvalósítását. A szakképesítések és a kapcsolódó programkövetelmények nem kerülnek jogszabályban rögzítésre, az illetékes minisztériumi jóváhagyást követően nyilvántartásuk a Felnőttképzési Adatszolgáltatási Rendszerben található.

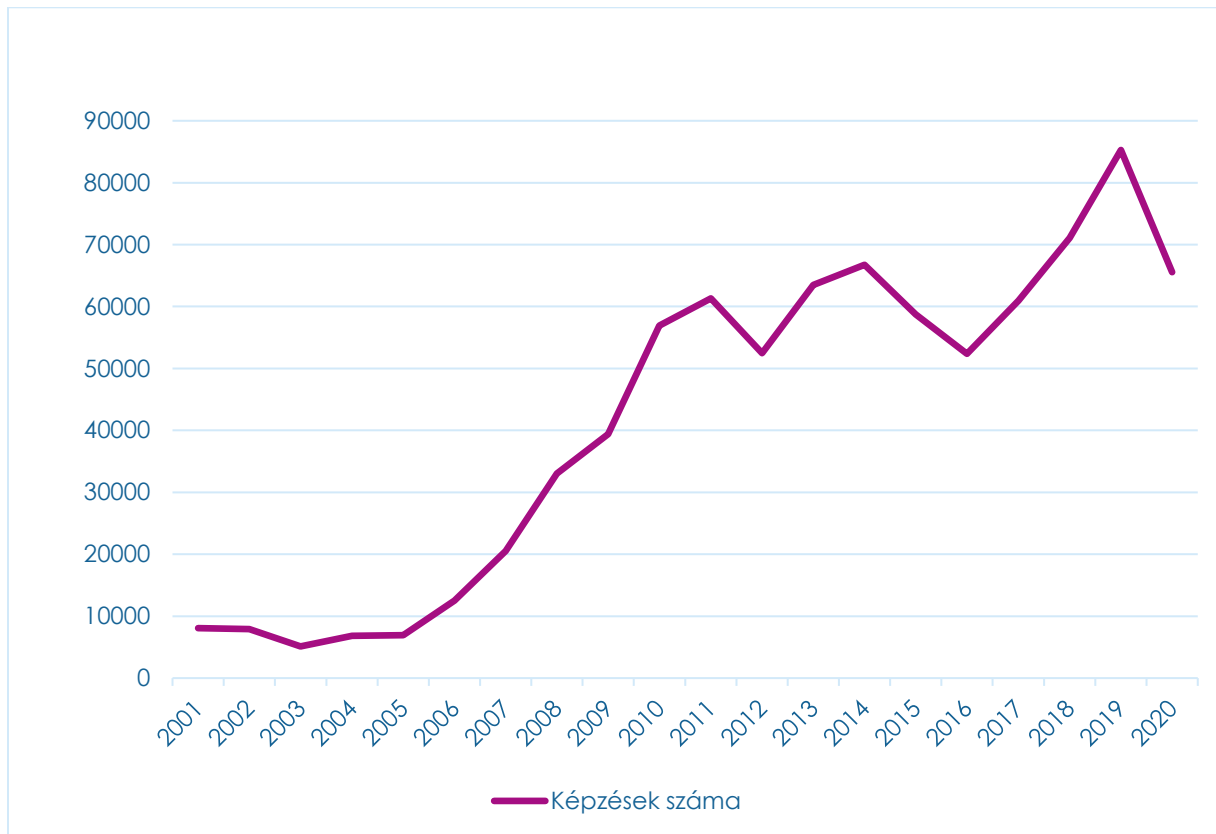
Statisztikai adatok a felnőttképzésben

A felnőttképzésben szervezett tanfolyamok statisztikai adatai jelenleg nem teljes mértékben érhetőek el, ami több okra vezethető vissza. A felnőttképzés megújult adminisztratív elemeként megjelent új adatszolgáltatási felület (Felnőttképzési Adatszolgáltatási Rendszer) bevezetésével megszűnt a korábbi statisztikai adatszolgáltatási kötelezettség (Országos Statisztikai Adatfelvételi Program keretében történő 1665 azonosító számú gyűjtés). A vonatkozó jogszabálmódosítás azonban nem vette figyelembe az átmeneti időszak képzéseit (2020. december 31-ig indított, OKJ-ban szereplő szakképesítésekre irányuló tanfolyamok, amelyeket 2022. december 31-ig kellett befejezni), azokra vonatkozóan önkéntes alapon sem nyílt lehetősége a felnőttképzőknek adatot szolgáltatni. A korábbi időszakra vonatkozó adatok nem érhetőek el, a Felnőttképzési Adatszolgáltatási Rendszerben gyűjtött országos adatok pedig szintén nem hozzáférhetőek. Jelenleg a KSH oldalán található a 2229 azonosító számú adatlap, mely a 18–69 évesek oktatásban, képzésben való részvételére, illetve önálló tanulási hajlandóságára irányul, 2023 I. negyed-évet vizsgálva, azonban az önkéntes adatszolgáltatáson alapuló felmérés (alapja a Belügyminisztérium személy- és lakcímnyilvántartásában szereplő adatokból véletlenszerűen történő kiválasztású minta) kiértékelése még nem található.

A korábbi, osap.mer.gov.hu oldalon történt (2023. május 22-én mentett) szűrések alapján készült kimutatások az alábbi módon összegzik a felnőttképzéssel, az abban történő részvétellel kapcsolatos adatokat.

A 6. ábrán a 2001-2020. között indult képzések száma látható.

6. ábra: A képzések (tanfolyamok) száma, db, 2001-2020.

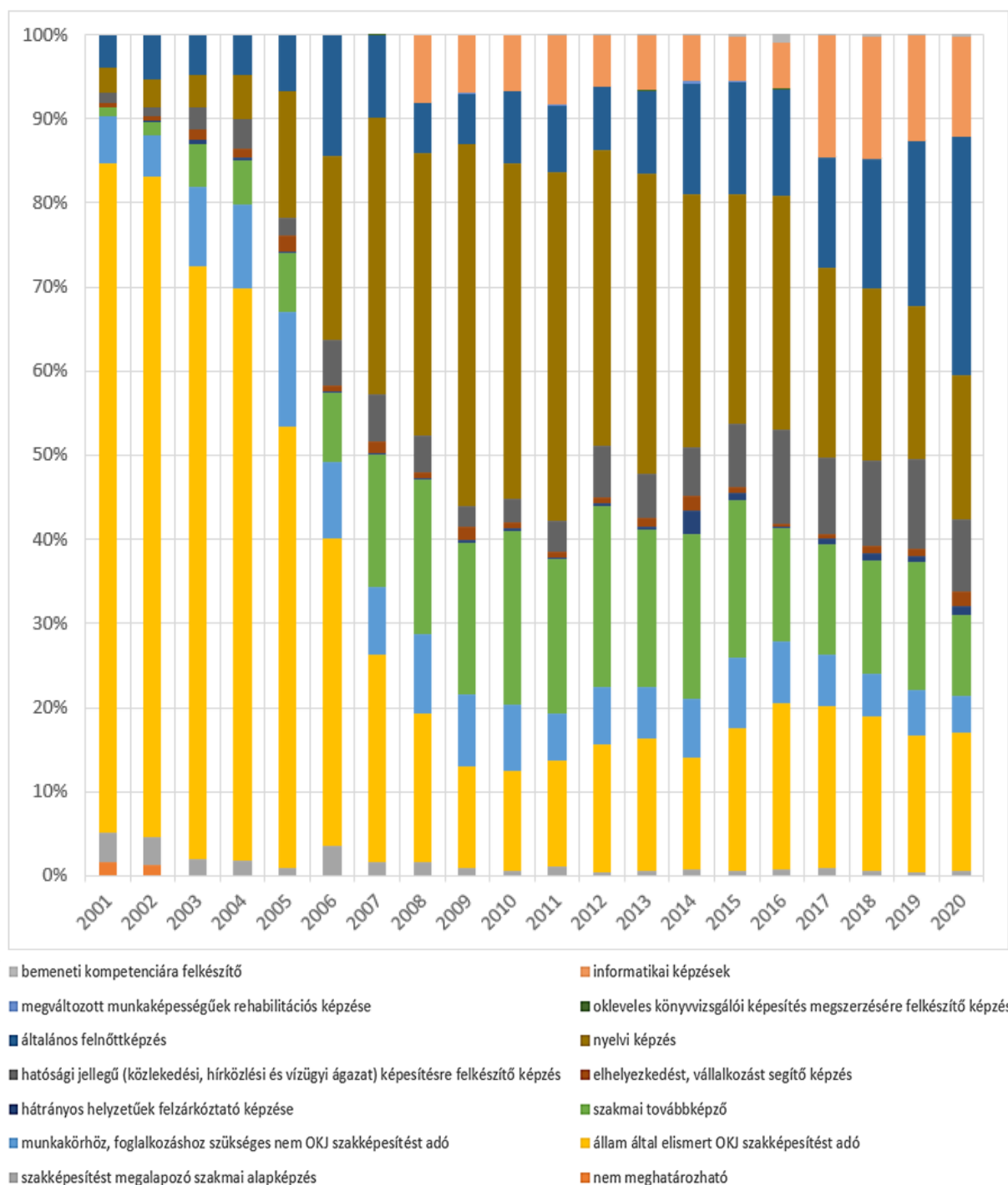
forrás: osap.mer.gov.hu, saját szerkesztés

Az adatok elemzésénél fontos megjegyezni, hogy 2020. szeptember 1-jétől a felnőttképzők adatszolgáltatási kötelezettsége és a statisztikai adatgyűjtés a kifutó rendszerhez tartozó OSAP adatszolgáltatással és az új rendszerben előírt Felnőttképzési Adatszolgáltatási Rendszerrel különvált. A kimutatás ezen szempontból csak a 2019. évig teljes, azonban a 2020. évre vonatkozó adatok iránymutatásként szolgálhatnak.

Az elindított képzések száma az adott időszakban a többszörösére nőtt, 2001–2019. közötti adatokat tekintve több mint tízszeres emelkedés tapasztalható. A mögöttes okok között jelentős a jogszabályi előírások változása (például képesítéshez kötött tevékenységek előírása), különböző EU-s irányelvek és kitűzött célértékek elérését szolgáló részben vagy teljes egészében felnőttek képzésére, oktatására irányuló EU-s forrásból megvalósított programok (álláskereső és közfoglalkoztatottak számára szervezett képzések, digitális írástudás és idegennyelv-tudás fejlesztését célzó programok, vállalkozások kapacitásbővítését, versenyképességét támogató projektek). Emellett az adatszolgáltatási hajlandóság is növekedett az évek során. Az adatot szolgáltató szervezetek száma kb. 2010-től stabilizálódik.

A képzések jellegét a 7. ábra szemlélteti:

7. ábra: A képzések (tanfolyamok) megoszlása jellegük szerint, %, 2001-2020.

forrás: osap.mer.gov.hu, saját szerkesztés

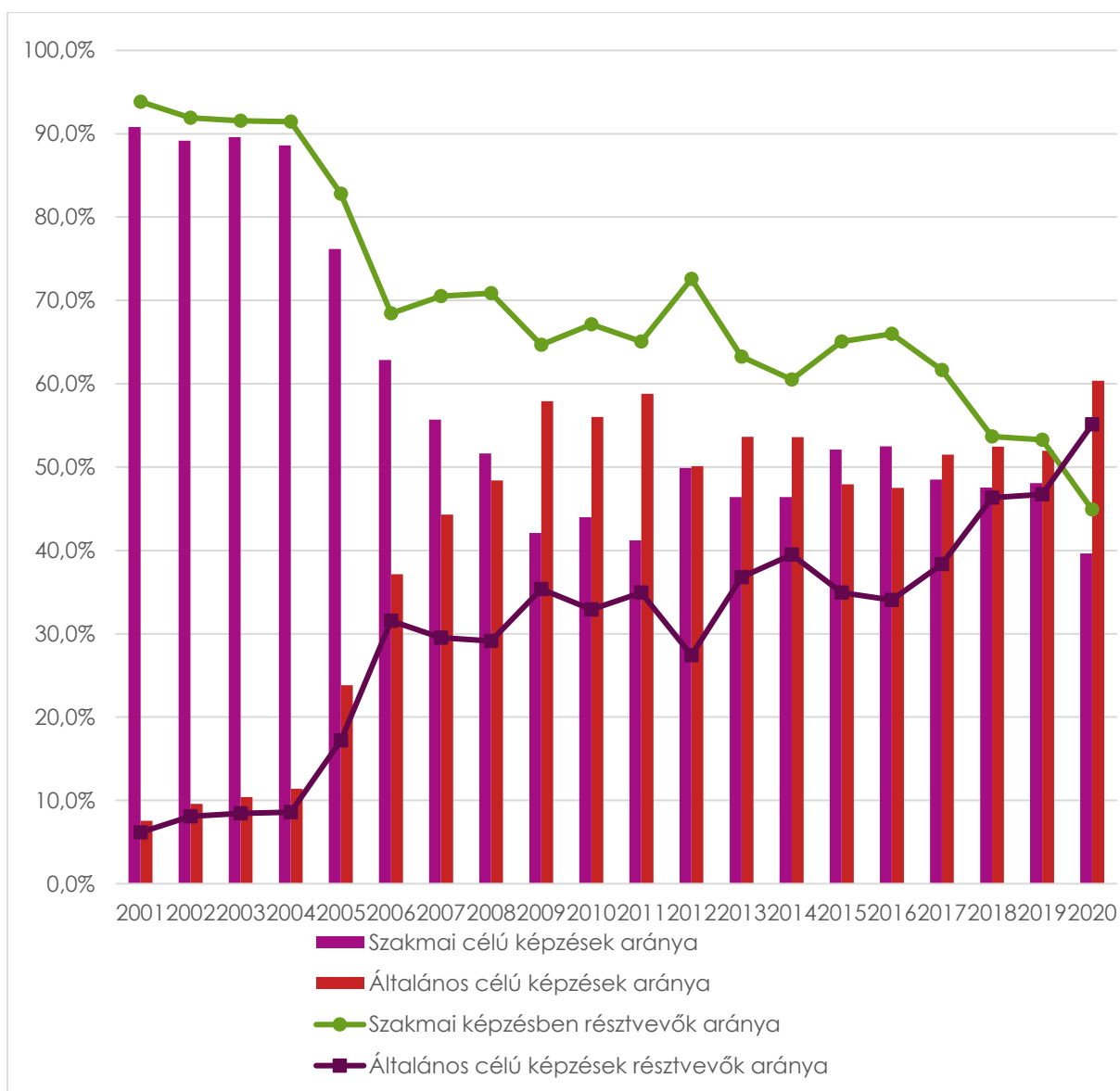
A képzések tartalmi szempontból történő csoportosítása alapján széles kört ölelnek fel. 2001-ben 9, míg 2019-ben 13 kategóriába sorolhatjuk a megvalósított tanfolyamokat. A bővülés okai között az egyes jogszabályok által előírt új képzési és továbbképzési kötelezettségek (például az okleveles könyvvizsgálók esetében), hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felzárkóztatását célzó programok és az informatikai jellegű képzések önálló ka-

tegóriájának megjelenése is megtalálható. A Széchenyi 2020 program keretében megvalósuló kapcsolódó projektekről a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal oldalán is található információk. (Széchenyi 2020 programonk, n.d.)

A 2001-2006. közötti időszakban a legnagyobb arányt az OKJ szakképesítések adták. 2006. után számottevően emelkedett a nyelvi képzések aránya. Bemeneti kompetenciák megszerzésére irányuló képzéseket 2011-2020. között találunk. Céljuk a szakmai és vizsgakövetelmények által előírt bemeneti feltételek megfelelő iskolai végzettség hiányában történő teljesítése volt.

Az elindított képzések számát és a beiratkozott résztvevők számát együttesen vizsgálva kapunk komplexebb képet a megvalósított tanfolyamokról (8. ábra).

8. ábra: Szakmai és általános célú képzések és beiratkozott résztvevők aránya, %, 2001-2020.

forrás: osap.mer.gov.hu, saját szerkesztés

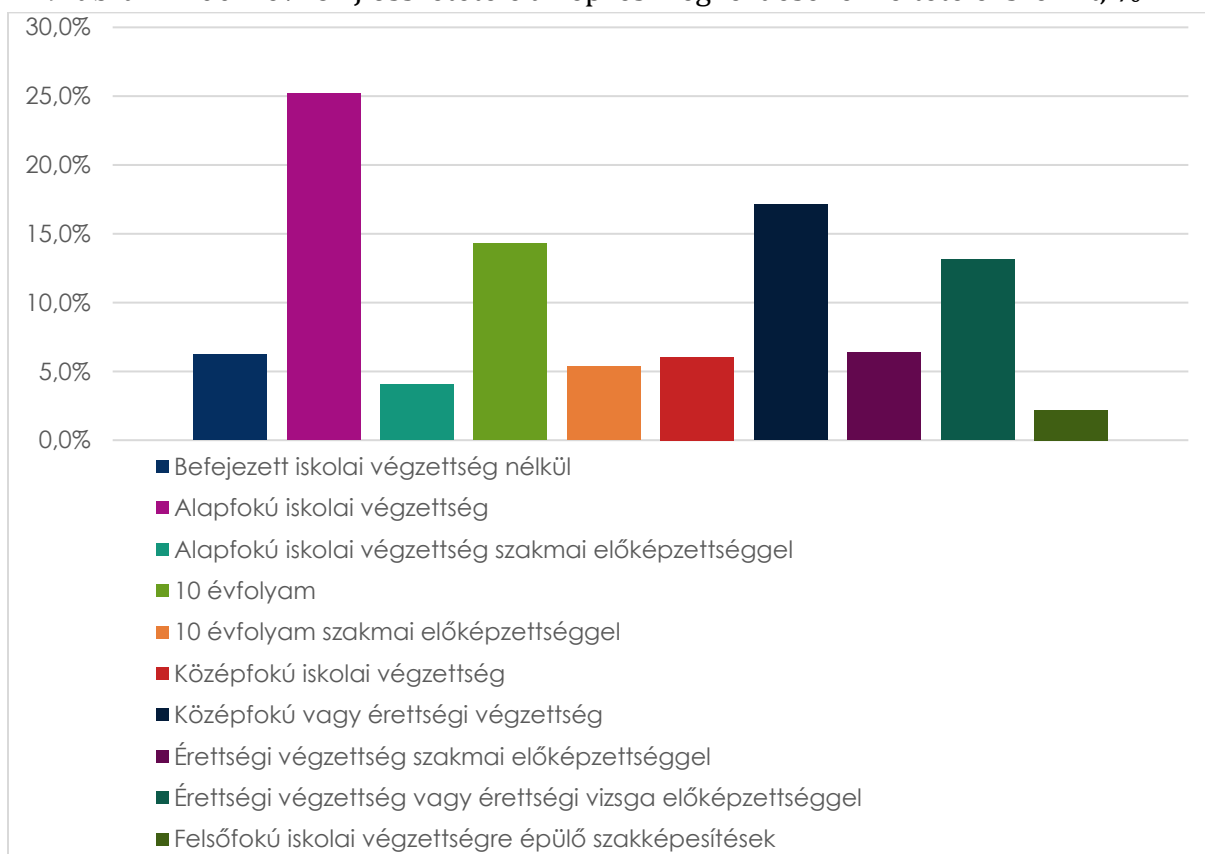
A szakképzési rendszer átalakítását vizsgálva (a statisztikai adatszolgáltatásban bekövetkezett változás viszonylatában) célszerű az elemzési időszakot 2001-2019. közé szűkíteni. A képzések száma az adott időszak második felében viszonylag kiegyenlített, ugyanakkor a beiratkozott résztvevők számát tekintve csak 2018-tól közelít. Összességében a szakmai célú képzésekre történő beiratkozások nagyobb arányt képviseltek.

Amennyiben az egyes szakképesítésekre vonatkozó bemeneti követelményeket tekintjük a vizsgálat tárgyának, az alábbi tendenciát tapasztaljuk (9. ábra).

A 2001 szeptemberétől hatályos OKJ 812 db szakképesítést tartalmazott, amelynek 26,7%-a kizárólag iskolarendszerű képzésben volt elérhető. A fennmaradó 73,3%-ot jelentő 595 db képzés bemeneti feltételek szerinti megoszlása a lenti ábrán látható.

A OKJ azonosító szám első két karaktere jelölte a képzések szintjét, amely meghatározta a megkezdés feltételeit is. 11 kategóriába sorolta a képzéseket, a befejezett iskolai végzettséget nem igénylő szakképesítésektől a felsőfokú iskolai végzettségre épülőkhig.

9. ábra: A 2001. évi OKJ összetétele a képzés megkezdésének feltételei szerint, %

forrás: (27/2001. (VII. 27.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről szóló 7/1993. (XII. 30.) MüM rendelet módosításáról, 2001), saját szerkesztés

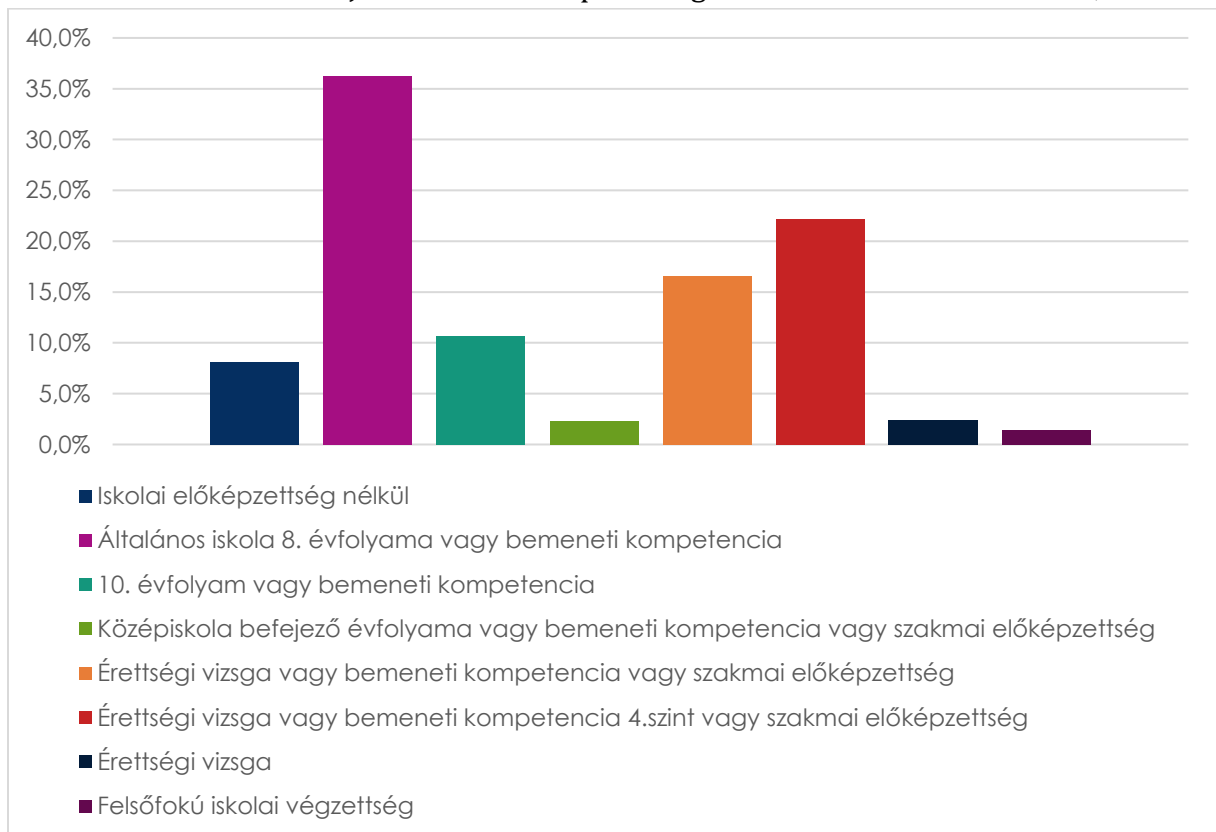
Iskolai végzettség a kínálat 6,2%-a esetében nem került előírásra, és a képzések kevéssel több, mint negyede (25,2%) megkezdhető volt alapfokú iskolai végzettséggel, a tanköteles kor betöltését követően. A képzések 4%-a írt elő emellé szakmai előképzettséget. 10 évfolyam megszerzését követően a tanfolyamok 14,3% volt elérhető, míg ezen felüli szakmai végzettséget a szakmai és vizsgakövetelmények 5,4%-a írt elő. A középiskola utolsó évfolyamának elvégzése a képzések 11,1%-a esetében jelent meg, érettségi vizsga pedig

18%-uk esetében. Az érettségi vizsga mellett felsőfokú iskolai végzettség 2 szakképesítés esetén volt kötelező (0,3%), szakmai gyakorlatot és/vagy előképzettséget a tartalmi szabályozók 13,3%-a írt elő. Felsőfokú végzettséghez 2,2% volt kötött.

A 2006. évi OKJ összesen 985 képzési lehetőséget fogott keretbe (alapszakképesítések, részszzakképesítések, szakképesítés-elágazások, szakképesítés-ráépülések), és szintén részletesen rögzíti a képzések szintjeit, jelezve a kapcsolódó bemeneti feltételt is az azonosítószám első két karakterével, immár 8 kategóriában, az ISCED szintek megjelölésével.

A képzések bemeneti feltétel szerinti megoszlását foglalja össze az alábbi, 10. ábra.

10. ábra: 2006. évi OKJ összetétele a képzés megkezdésének feltételei szerint, %

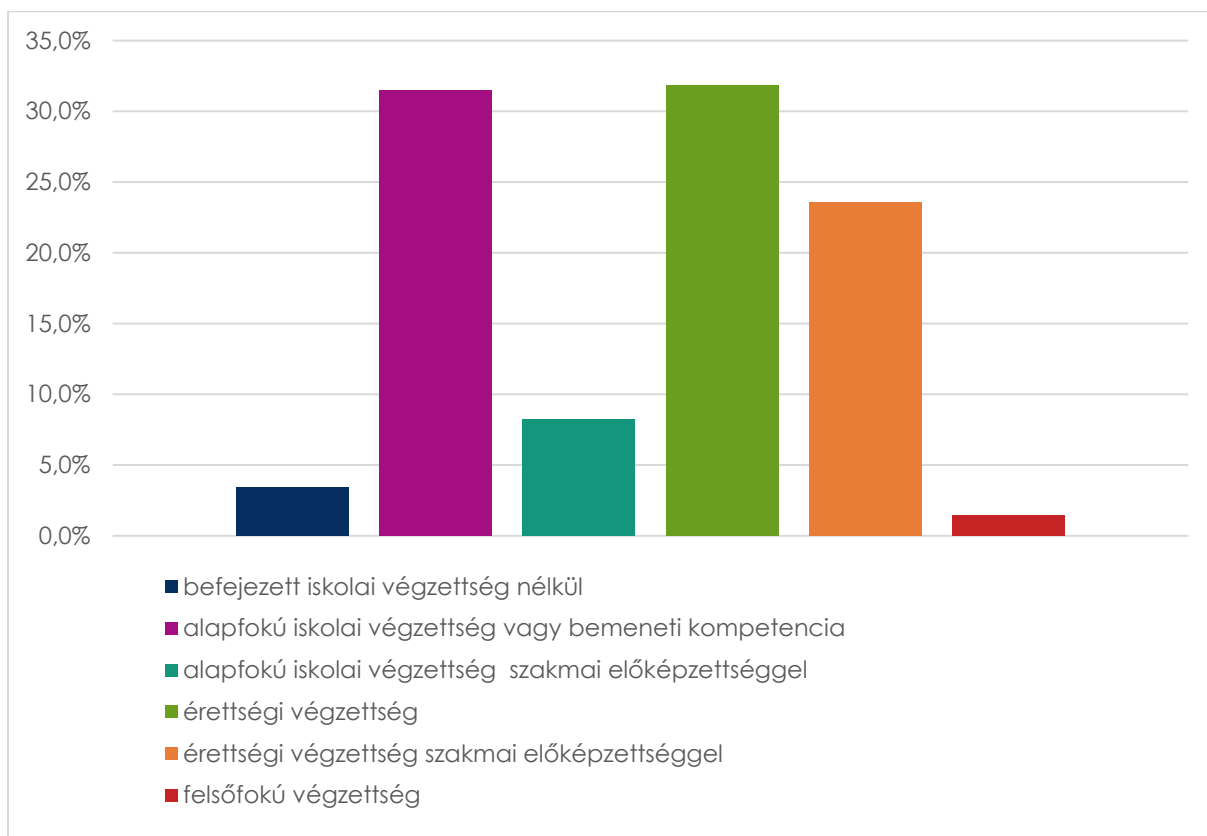

forrás: (1/2006. (II. 17.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzékbe történő felvétel és törlés eljárási rendjéről, 2006), saját szerkesztés

Iskolai végzettség a képzések 8,1%-a esetében nem került előírásra, az általános iskolai végzettség vagy előírt bemeneti követelmények teljesítése 36,2% esetében bizonyult elegendőnek a beiratkozáshoz. 10. évfolyamra vagy az előírt kompetenciák teljesítésére az iskolarendszeren kívül elérhető kínálat 10,7%-a esetében volt szükség, a középiskola befejező évfolyamának teljesítését vagy a kért kompetenciák teljesítését 2,3%-ban tartalmazták a bemeneti feltételek. Érettségi vizsgával, vagy az előírt szintű bemeneti kompetenciák birtokában, vagy szakmai előképzettség mellett a képzések 41,2%-a nyújtott tanulási lehetőséget. Felsőfokú végzettségre 1,4% esetében volt szükség.

A 150/2012. (VII.6.) Korm. rendelettel 2012 szeptemberében hatályba lépett OKJ 632 db képzést tartalmazott, melyből 619 db volt iskolarendszeren kívüli intézményben is megkezdhető. Bemeneti feltételek szerinti megoszlásuk látható a 11. ábrán.

11. ábra: 2012 évi OKJ összetétele a képzés megkezdésének feltételei szerint, %

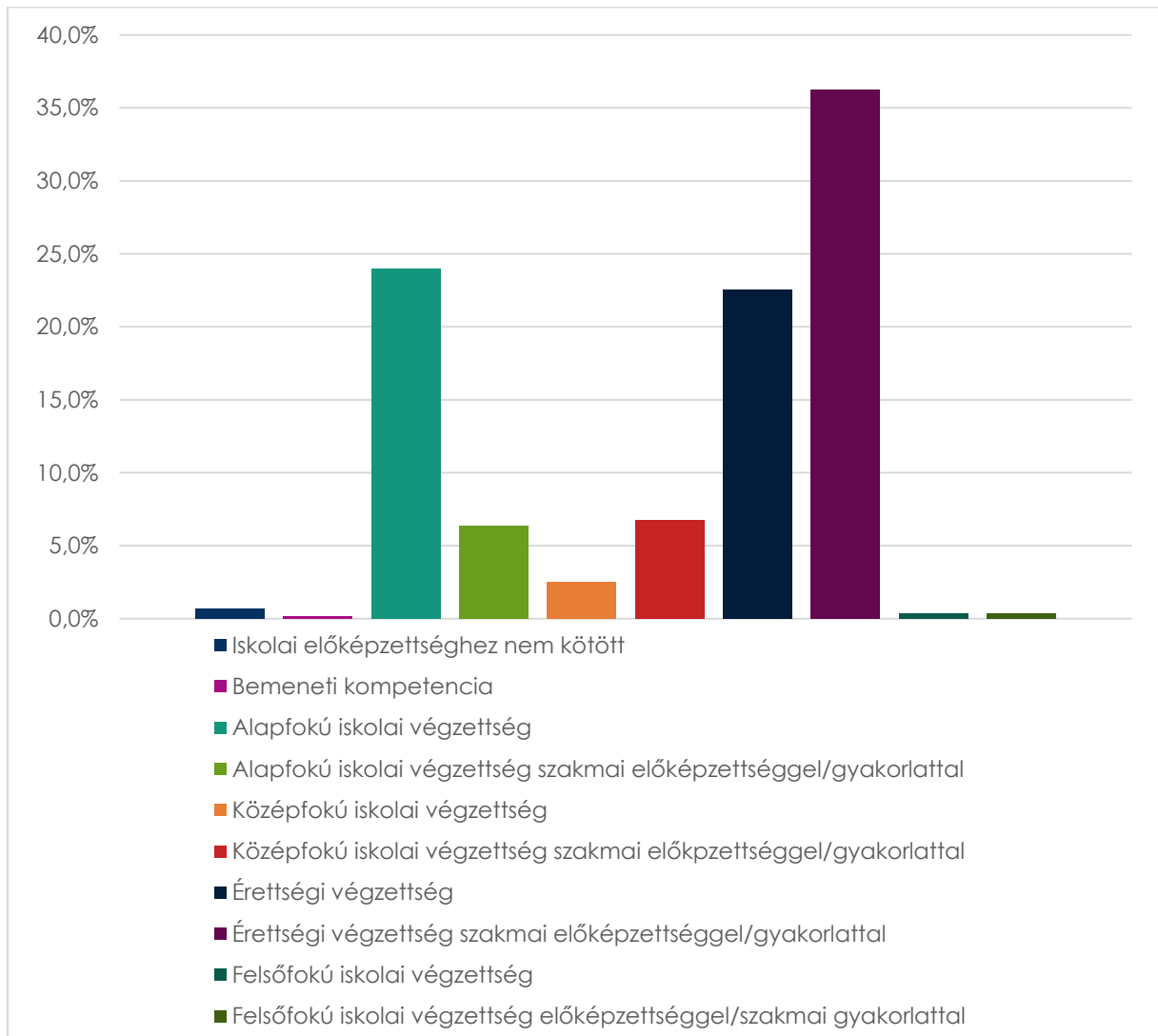

forrás: (150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről, 2012), saját szerkesztés

Befejezett iskolai végzettség nélkül az iskolarendszeren kívül elérhető képzések 3,4%-a volt megkezdhető, ugyanakkor alapfokú iskolai végzettség vagy az előírt bemeneti kompetencia birtokában ez a képzések közel harmada, 31,5 %. Alapfokú iskolai végzettség és szakmai előképzettség a tanfolyamok 8,2%-a esetében szerepelt előírásként. Érettségi végzettség 31,8%, érettségi végzettség melletti szakmai előképzettség 23,6% esetében jelent meg. Felsőfokú végzettség mindössze 1,5% esetében szerepelt előírásként.

A 2020 szeptemberétől hatályos programkövetelmények alapján 2023 májusában 563 db szakképesítés, továbbá a 54 db részszakma megszerzésére nyílt lehetőség. A bemeneti feltételként előírt iskolai végzettség szerinti bontásukat mutatja be a 12. ábra.

12. ábra: 2023. május 11-én indítható szakképesítések a képzés megkezdésének feltételei szerint, %

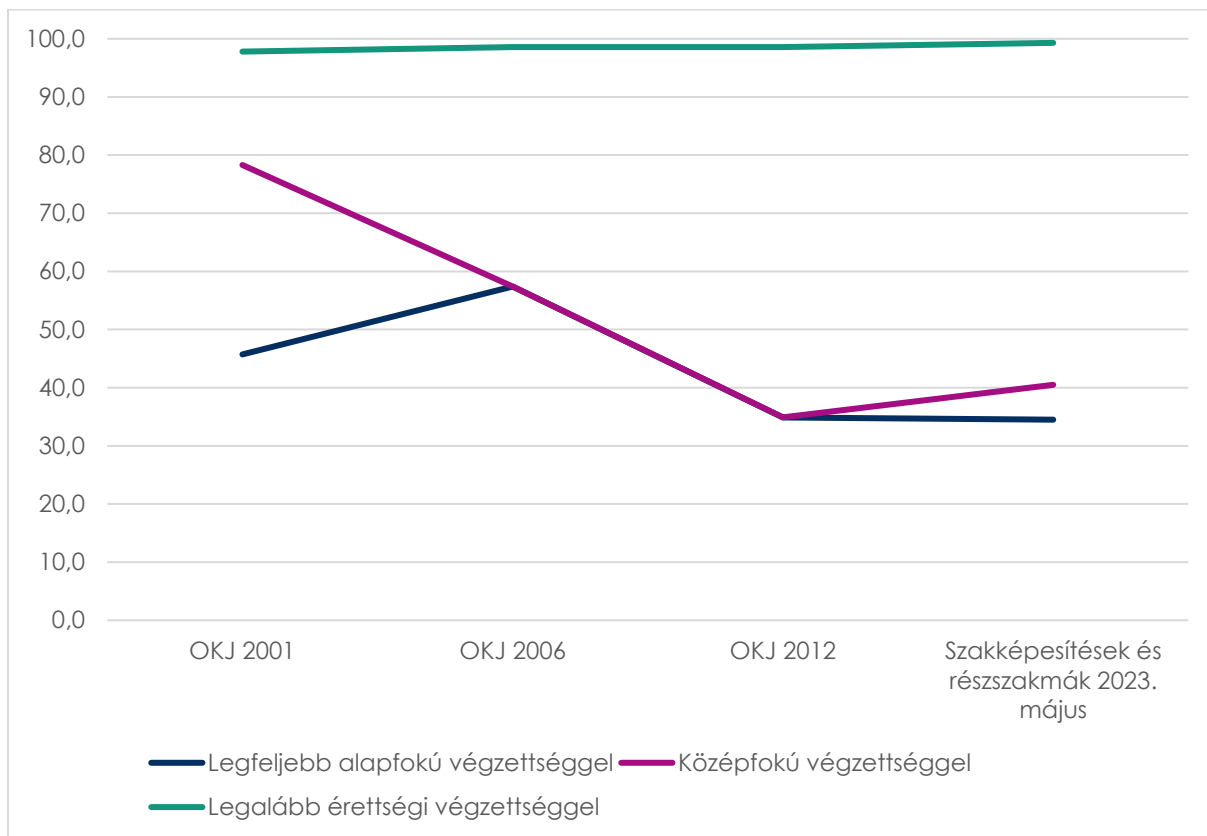

forrás: Programkövetelmények, saját szerkesztés

Iskolai végzettséghez a képzések 0,71%-a nem volt kötve, sikeres bemeneti kompetenciaméréssel 0,18%-uk volt elérhető. Alapfokú iskolai végzettséggel a kínálat 23,9%-a volt elérhető, emellett szakmai előképzettség vagy gyakorlat az esetek 6,4%-ban volt kötelező. Középfokú iskolai végzettséggel a képzések 2,5%-ára lehetett jelentkezni. Az ehhez társított szakmai előképzettség vagy gyakorlat a képzések további 6,8%-ra nyújtott lehetőséget. Érettségi végzettség a teljes kínálat 22,6%-a esetében szerepelt, további szakmai előképzettség vagy gyakorlat igénye a programkövetelmények 36,2%-ban volt megtalálható. Felsőfokú végzettség 0,36% esetben jelent meg, ugyanennyi esetben jelent meg előírásként további előképzettség vagy szakmai gyakorlat.

A képzések elérhetőségét a felnőttek iskolai végzettsége szerint 3 fő kategóriára osztva (legfeljebb alapfokú végzettséggel, középfokú végzettséggel, legalább érettségi végzettséggel rendelkezők) az alábbi tendenciát láthatjuk (13. ábra).

13. ábra: A képzési kínálat elérhetősége az iskolai végzettség három kiemelt szintje szerint, %, 2001-2023. május

forrás: 27/2001. (VII. 27.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről szóló 7/1993. (XII. 30.) MüM rendelet módosításáról, 1/2006. (II. 17.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzékbe történő felvétel és törlés eljárási rendjéről, 150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről, Programkövetelmények, saját szerkesztés

A legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők számára a 2006-ban bevezetett OKJ nyújtotta a legtöbb lehetőséget, majd jelentős csökkenés történt. A középfokú végzettségűek (érettségi vizsga nélkül) 2012-ben érvényesíthették legkevésbé szakmatanulási szándékukat, az általuk elérhető képzések aránya 2023-ra javult. A legalább érettséggel rendelkezők tanulási lehetősége a legkevésbé korlátozott, közel 100%.

Összességében tekintve a különböző időpontban hatályos képzési jegyzékeket, a legfeljebb alapfokú iskolai végzettségűek képzési lehetőségeit nem tudjuk teljesen azonos kategóriák alapján összehasonlítani. A következő, 1. tábla és a 14. ábra mutatja a legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők iskolarendszeren kívüli tanulási lehetőségeit.

1. táblázat: Legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők tanulási lehetőségei az iskolarendszeren kívül elérhető képzési kínálatból, %, 2001-2023

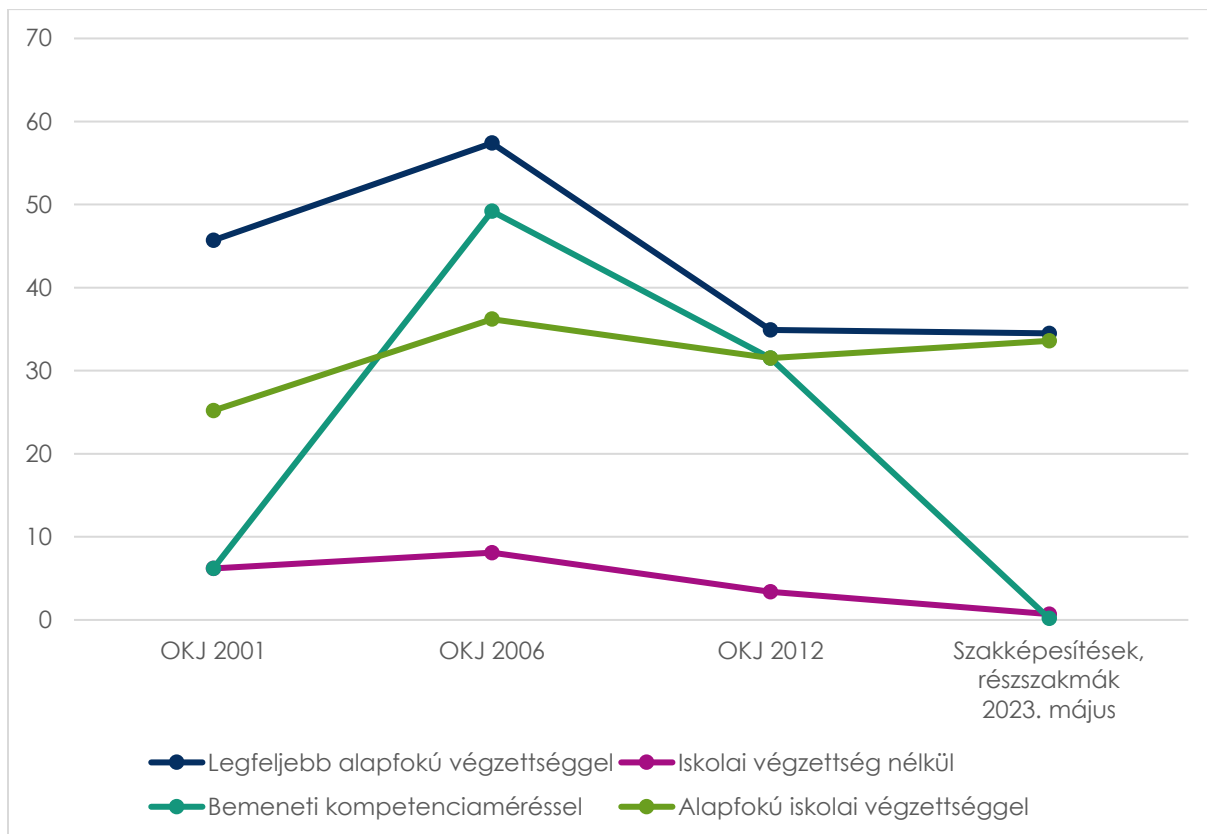
OKJ 2001	OKJ 2006	OKJ 2012	Program-követelmények 2023. május
Befejezett iskolai végzettség nélkül 6,2%	Befejezett iskolai végzettség nélkül 8,1%	Befejezett iskolai végzettség nélkül 3,4%	Befejezett iskolai végzettség nélkül 0,7%
Alapfokú iskolai végzettség 25,2%	Általános iskola 8. évfolyama vagy bemeneti kompetencia 36,2%	Alapfokú iskolai végzettség vagy bemeneti kompetencia 31,5%	Bemeneti kompetencia 0,2%
10 évfolyam 14,3%	10. évfolyam vagy bemeneti kompetencia 10,7%	-	Alapfokú iskolai végzettség 24,0%
-	Középsiskola befejező évfolyama vagy kompetencia, vagy szakmai előképzettség 2,3%	-	-
Összesen 45,7%	57,4%	34,9%	24,9%

forrás: 27/2001. (VII. 27.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről szóló 7/1993. (XII. 30.) MüM rendelet módosításáról, 1/2006. (II. 17.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzékbe történő felvétel és törlés eljárási rendjéről, 150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről, Programkövetelmények, saját szerkesztés

A tendencia a felnőttkori, iskolarendszeren kívüli tanulás lehetőségének közel azonos tendenciáit mutatja 2012. óta a legalább alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők esetében. Jelentős változás a bemeneti kompetenciamérés sikeres teljesítésével, vagy befejezett iskolai végzettség nélkül megkezdhető képzések arányában mutatkozik. 2023 májusában a felnőttképzésben ez a teljes szakmai képzési kínálat mindössze 0,9%-át jelenti. Ugyanekkor a KSH adatai alapján a foglalkoztatottság a legfeljebb alapfokú végzettséggel

rendelkezők körében csökkent és a munkanélküliek 33,5%-a legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezik. Az érettségi nélkül középfokú végzettséggel rendelkezők a munkanélküliek között ezzel szemben már csak 12,5%-ot képviselnek. (Központi Statisztikai Hivatal, 2024.)

14. ábra: Legfeljebb alapfokú iskolai végzettségűek számára elérhető képzések arányának változása az iskolarendszeren kívüli képzések vonatkozásában, %, 2001-2023.

forrás: 27/2001. (VII. 27.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről szóló 7/1993. (XII. 30.) MüM rendelet módosításáról, 1/2006. (II. 17.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzékbe történő felvétel és törlés eljárási rendjéről, 150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről, Programkövetelmények, saját szerkesztés

A legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel elérhető képzések közé tartozó tanfolyamok számossága szempontjából nem történt nagy változás a 2012. évi OKJ és a szakképesítések, részs szakmák csoportja között, azonban részletesen vizsgálva a bemeneti feltételek között előírt iskolai végzettséget, a változás szembetűnő.

Összegzés

A magyarországi népesség száma folyamatosan csökken és az öregedő társadalom jegyeit hordozza. Az iskolázottsági adatokat kiemelten a munkaképes korú népesség körében elemezve elmondható, hogy a legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők aránya csökkent, a legalább érettséggel rendelkezők aránya nőtt, ami gazdasági-társadalmi hatásait tekintve pozitív, ugyanakkor a gazdasági, munkaerő-piaci és társadalmi elvárás-ként jelentkező folyamatos tanulási/oktatási igény nem minden esetben realizálódik.

A kutatás alapján látható, hogy a jogszabályi környezet a gazdasági, munkaerő-piaci igényekhez igazodva igyekszik megfelelő keretet biztosítani a felnőttkori tanuláshoz, a felnőttképzők tevékenységének szabályozásával. A tanulási lehetőségek tekintetében bekövetkezett egyik legjelentősebb változás a szakképzés esetében a képzések megkezdéséhez meghatározott iskolai végzettségre vonatkozó előírások szigorodása. A képzési hitel bevezetésével lehetőség nyílna a szakképesítés nélküliek munkaerő-piaci helyzetének javítására, az azonban (egyéb feltételek mellett) csak az érettségivel rendelkezők esetében biztosít tanulási lehetőséget. A szakmai képzésekre szűkítés az általános célú felnőttképzést még inkább háttérbe szorítja (nem vehető igénybe idegennyelvi, digitális kompetenciák fejlesztését célzó vagy egyéb, elhelyezkedést, felzárkózást támogató tanfolyam esetén). A szakképzési fókusz mutatja a 2001-2020. közötti időszakban iskolarendszeren kívüli képzésre beiratkozottak száma is.

Az iskolai végzettség nélkül vagy bemeneti kompetenciaméréssel elérhető szakmai képzések szinte eltűntek az államilag elismert szakképesítések közül. Ezt indokolhatja a népesség korösszetételében, a munkavállalási korú népesség iskolai végzettségében bekövetkezett változás is, ugyanakkor a munkaerő-piaci tartalék szempontjából is hátrányos helyzetet teremt. A legalább alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők esetében a képzési lehetőségek szűkülése nem ennyire szembetűnő, de alapvetően esetükben is kevesebb lehetőség mutatkozik.

Ez a tendencia nem csak jelenleg jelent problémát, de hatással bír a jövőbeni munkaerő-piaci kérdésekre, a gazdaság és a társadalom fejlődésére is. Az esélyegyenlőség növelése, a társadalmi mobilitás lehetőségének bővítése átfogó oktatás-, szociál- és gazdaságpolitikai intézkedéseket kíván, melyek között az alacsony iskolai végzettségű felnőttek tanulási útjának vizsgálata és szélesítése az elsődleges lépések között mutatkozik.

Irodalomjegyzék

1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/1993-76-00-00>
Letöltés dátuma: 2023. december 27.

2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2013-77-00-00>
Letöltés dátuma: 2023. május 20.

2019. évi LXXX. törvény a szakképzésről. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2019-80-00-00>
Letöltés dátuma: 2023. május 20.

1/2012. (I. 20.) Korm. rendelet a hallgatói hitelrendszerről. Nemzeti Jogszabálytár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200001.kor>
Letöltés dátuma: 2023. október 20.

150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2012-150-20-22.0>
Letöltés dátuma: 2023. március 30.

1/2006. (II. 17.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzékbe történő felvétel és törlés eljárási rendjéről. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2006-1-20-45.0>
Letöltés dátuma: 2023. április 7.

27/2001. (VII. 27.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről szóló 7/1993. (XII. 30.) MüM rendelet módosításáról. Nemzeti Jogszabálytár <https://njt.hu/jogszabaly/2001-27-20-45.0> Letöltés dátuma: 2023. április 28.

Központi Statisztikai Hivatal. (2021. október 31.). *A fenntartható fejlődés indikátorai.* <https://www.ksh.hu/ffi/1-19.html>

Központi Statisztikai Hivatal. (2024. február 23.). *A foglalkoztatottak száma legmagasabb iskolai végzettségük szerint, nemenként.* https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0008.html

Oktatási Hivatal. (n.d.). *A lemorzsolódás megelőzését szolgáló korai jelző- és pedagógiai támogató rendszer.* <https://esl.kir.hu/Kimutatas/VeszelyeztetettTanulokMegoszlása> Letöltés dátuma: 2024. március 2.

Központi Statisztikai Hivatal. (2024. február 23.). *A munkanélküliek száma legmagasabb iskolai végzettségük szerint, nemenként [ezer fő].* https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0027.html

Központi Statisztikai Hivatal. (2024. február 23.). *A munkavállalási korú népesség gazdasági aktivitása, nemenként.* https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0004.html

Központi Statisztikai Hivatal. (2024. március 28.). *A népesség összetétele főbb korcsoportok szerint, eltartottsági ráták, öregedési index.* https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0004.html

Központi Statisztikai Hivatal. (2024. február 23.). *A népesség száma legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemenként [ezer fő].* https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0006.html

Központi Statisztikai Hivatal. (2024. február 26.). *A népesség, népmozgalom főbb mutatói.* https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0001.html

Központi Statisztikai Hivatal. (2023. november 6.). *A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya nem, korcsoport, iskolai végzettség, jövedelmi ötöd, gazdasági aktivitás, háztartástípus szerint (EU2030 cél).* https://www.ksh.hu/stadat_files/ele/hu/ele0034.html

Andorka, R. (1982.). *A társadalmi mobilitás változásai Magyarországon.* Gondolat Kiadó.

Bukodi, E., Marii, P., & Brian, N. (2019). Intergenerational Class Mobility in Europe: A New Account and an Old Story. *Social Forces, Volume 98, Issue 3*, 941–972. doi: <https://doi.org/10.1093/sf/soz026>

Erát, D., Huszár, Á. & Füzér, K. (2022.) Társadalmi mobilitás és partnerszelekció. In Kolosi, T., Tóth, I. Gy. (Eds.), *Társadalmi riport (pp. 193-205.)* TÁRKI

Farkasné Kristóf, Z. (2006). Lehetőségek a tanulási problémák korai felismerésében és megelőzésében. *Új Pedagógiai Szemle*, 56(6). <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00104/2006-06-mu-Farkasne-Lehetosegek.html>

Juhász, E. (2008). Felnőttképzés. In Benedek, A. (Eds.) *Szakképzési ismeretek.* Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet.

Központi Statisztikai Hivatal. (2023. április 3.). *Korai iskolaelhagyók.* https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0028.html

Központi Statisztikai Hivatal. (2023. szeptember 26.). *Népszámlálási adatbázis.* <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/adatbazis/>

Innovatív Képzéstámogató Központ. (n.d.). *Programkövetelmények.* https://akkreditaltvizsgaztatás.ikk.hu/programkovetelmenyek?_gl=1*tqzl8b*_ga*MTQ5NzIxMjgyOC4xNjg0ODczNzA3*_ga_K4RNLHW8G3*MTcxMDU0ODA4My4xMjMuMS4xNzEwNTQ4MDg0LjAuMC4w Letöltés dátuma: 2023. május 11.

Róbert, P. (2018.). Intergenerációs iskolai mobilitás az európai országokban a válság előtt és után. In Kolosi, T. & Tóth I. Gy. (Eds.) *Társadalmi riport.* (pp. 64-80.) doi: <https://doi.org/10.61501/TRIP.2018.4>

Róbert, P. (1990): Társadalmi mobilitás. In Andorka, R., Kolosi, T. & Vukovich, Gy. (Eds.), *Társadalmi riport*. (pp. 356-372). TÁRKI

Innovatív Képzéstámogató Központ. (2023. november 16.). *Szakképzés 4.0*.
https://api.ikk.hu/storage/uploads/files/szakkepzes_40_strategiapdf-1701278626294.pdf

Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal. (n.d.). *Széchenyi programok*.
https://www.nive.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2387&Itemid=323
Letöltés dátuma: 2023.. december 28.

OECD Data. (n.d.) *Youth not in employment, education or training (NEET)*.
<https://data.oecd.org/youthinac/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm> Letöltés dátuma: 2024. március 12.